

Oriental Journal of Education

PECULIARITIES OF THE PROCESS OF URBANIZATION IN CENTRAL ASIAN COUNTRIES

Shakhrukh Sh. Mardonov

Doctoral student

Tashkent State University of Oriental Studies

Tashkent, Uzbekistan

E-mail: m.shokhrukh92@gmail.com

ABOUT ARTICLE

Key words: urbanization; urban green area; townspeople; Xinjiang; Countries of Central Asia.

Received: 20.04.24

Accepted: 22.04.24

Published: 24.04.24

Abstract: The countries of Central Asia are the focus of the “One Belt, One Road” initiative. Currently, developed countries of the world such as Germany, France and England are implementing Projects 5+ with the countries of Central Asia. Economists predict that the Central Asian region could become one of the poles of major economic growth by 2050. An important role is played by the processes of urbanization in the Central Asian countries, as an important factor in the economic and social development of the region. In the article we tried to conduct a comparative analysis of the urbanization process of the Chinese city of Xinjiang and cities located in Central Asia. The main reason for taking Xinjiang Province and Central Asian cities as examples is their territorial border.

MARKAZIY OSIYO MAMLAKATLARIDAGI URBANIZATSIYA JARAYONINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Shohruh Sh. Mardonov

Doktorant

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Toshkent, O‘zbekiston

E-mail: m.shokhrukh92@gmail.com

MAQOLA HAQIDA

Kalit so‘zlar: urbanizatsiya; shahar yashil maydoni; shahar aholisi; Shinjon; Markaziy Osiyo davlatlari.

Annotatsiya: Markaziy Osiyo davlatlari “Bir kamar, bir yo‘l” tashabbusining (BKBY) asosiy yo‘nalishi hisoblanadi. Hozirgi kunda Germaniya, Fransiya va Angliya kabi dunyoning rivojlangan mamlakatlari markaziy osiyo davrlari bilan 5+ loyihalarini amalga

oshirmoqda. 2050-yilgacha bo'lgan davrda markaziy osiyo hududi yirik iqtisodiy o'sish qutblardan biriga aylanishi mumkinligi iqtisodichi olimlar tomonidan prognoz qilinmoqda. Iqtisodiy samaradorlikka erishish uchun shaharlarning o'rnini yuqori ekanligini hisobga olgan holda, maqolada biz Xitoyning Shinjon provinsiyasi va markaziy osiyoda joylashgan shaharlarning urbanizatsiya jarayonini taqqoslash asosida qiyosiy tahlil qilishga harakat qildik. Shinjon provinsiyasi bilan markaziy osiyo shaharlarini misol qilib olishimizning asosiy sababi ularning hududiy jihatidan chegaradoshligidir.

ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕССА УРБАНИЗАЦИИ В СТРАНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Шахрух Ш. Мардонов

Докторант

Ташкентский государственный университет востоковедения

Ташкент, Узбекистан

E-mail: m.shokhrux92@gmail.com

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: урбанизация; городская зеленая зона; горожане; Синьцзян; Страны Центральной Азии.

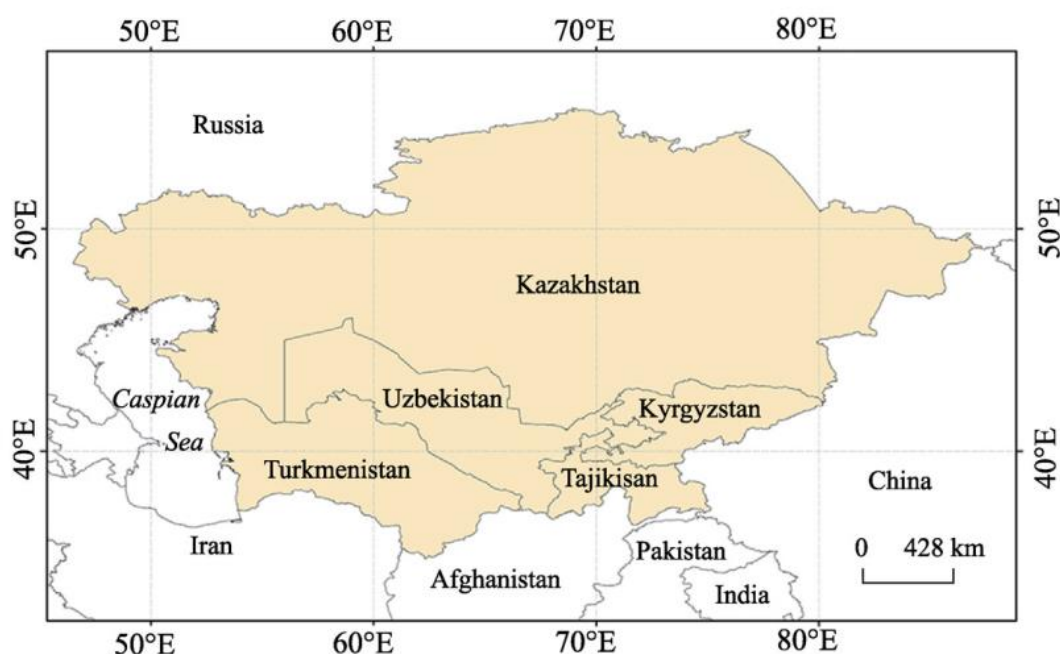
Аннотация: Страны Центральной Азии находятся в центре внимания инициативы «Один пояс, один путь». В настоящее время развитые страны мира, такие как Германия, Франция и Англия реализуют Проекты 5+ со странами Центральной Азии. Экономисты прогнозируют, что регион Центральной Азии может стать одним из полюсов крупного экономического роста к 2050 году. Важную роль при этом играют процессы урбанизации в центральноазиатских странах, как важный фактор экономического и социального развития региона. В статье мы попытались провести сравнительный анализ процесса урбанизации китайского города Синьцзян и городов, расположенных в Центральной Азии.

KIRISH

“Jahon oroli”ning yuragi sifatida Markaziy Osiyo Osiyo va Yevropani bog‘laydi. Sovet Ittifoqi parchalanganidan so‘ng Markaziy Osiyoning beshta davlati, ya'ni Qozog‘iston, Qirg‘iziston, Tojikiston, Turkmaniston va O‘zbekiston turli darajadagi iqtisodiy tanazzulni boshdan kechirdilar va so‘nggi 30 yil ichida o‘zlarining iqtisodiy rivojlanishi uchun mos yo‘lni faol ravishda qidirmoqdalar. 2013-yilda Xitoy mintaqani rivojlantirish uchun tarixiy imkoniyatni taqdim etadigan “Bir kamar va yo‘l” tashabbusini (BKBY) taklif qildi. BKBY tarixdagi eng yirik infratuzilma sarmoyasi bo‘lib, u

ishtirokchi mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishini rag'batlantirishi va infratuzilma qurilishi uchun muhim mablag'larni taqdim etishi kutilmoqda. Bundan tashqari, Xitoyning Shinjon shahri Ipak yo'li iqtisodiy kamarining asosiy hududi sifatida Xitoyning shimoli-g'arbiy provinsiyalari va Markaziy Osiyodagi beshta davlatni bog'lab, uni BKBYda muhim bo'g'inga aylantiradi.

Markaziy Osiyodagi beshta davlat, ya'ni Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston, Turkmaniston va O'zbekistondir (1-rasm). Mamlakatlar Yevroosiyo materigining ichki qismida joylashgan. Ular Osiyo va Yevropa, Tinch okeani va Atlantika okeani o'rtasidagi avtomobil transportining tayanchi bo'lib, shuningdek, Ipak yo'li iqtisodiy kamarining markazi hisoblanadi. Beshta davlat 1991 yilda Sovet Ittifoqi parchalanganidan keyin mustaqillik e'lon qilgan. Ular aholining kamligi, aholi zichligi pastligi va iqtisodiy hajmining kichikligi bilan ajralib turadi. Markaziy Osiyoning beshta davlatining umumiy yer maydoni 4 million km^2) ga yaqin.

1-rasm. Markaziy osiyo mamlakatlarining joylashuvi

BKBYda shaharlar transport va logistika, ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishning asosiy tashuvchilari bo'lib, ular eng muhim tabiiy komplekslardir. BRIning urbanizatsiya xususiyatlarini tushunish va urbanizatsiya jarayonini miqdoriy aniqlash BRIning amalga oshirishni qo'llab-quvvatlash uchun ilmiy ma'lumotlarni taqdim etadi. Hozirgi vaqtda ko'plab tadqiqotlar Shinjon va Markaziy Osiyoda shahar kengayishi va morfologik o'zgarishlarni tahlil qilish uchun erdan foydalanish ma'lumotlari va tungi yorug'lik ma'lumotlaridan foydalangan. Oldingi bir qancha tadqiqotlar ham ushbu mintaqadagi suv resurslari va shaharlarning barqaror rivojlanishini o'rganib chiqdi. Jahon bankining daromadlar tasnifiga ko'ra, Shinjon, Xitoy, Qozog'iston va Turkmaniston yuqori o'rta daromadli davlatlar/mintaqalar, O'zbekiston, Qirg'iziston va Tojikiston esa o'rtadan past bo'lgan

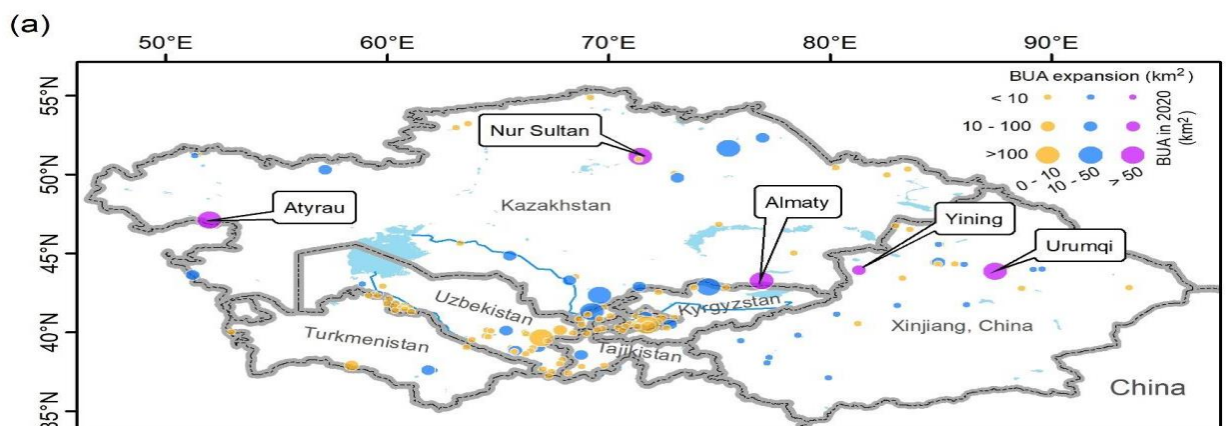
mamlakatlardir. Ular bir xil qurg‘oqchil iqlim zonasida joylashgan bo‘lsa-da, lekin ularning shahar rivojlanishi darajasi notekis.

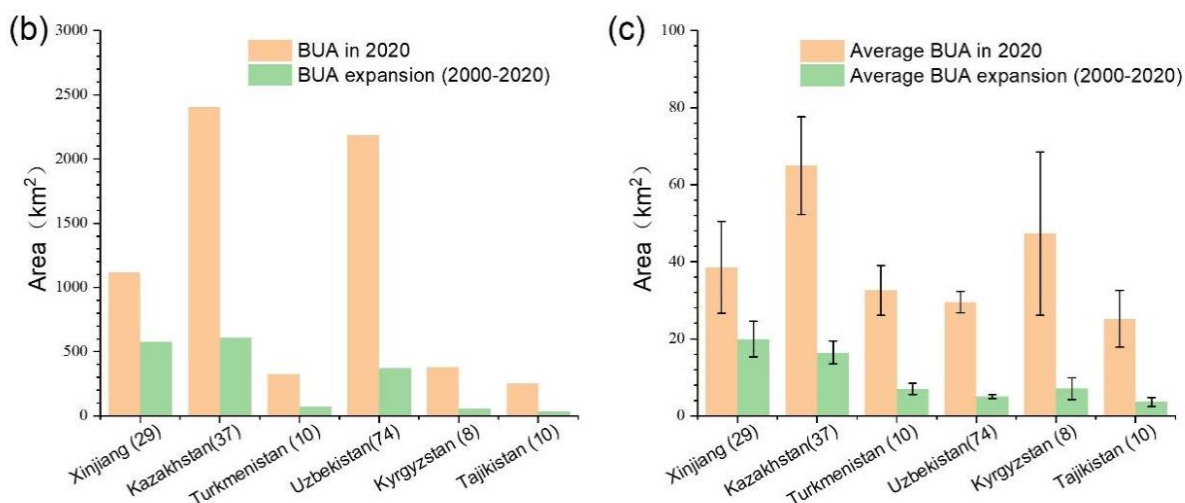
Shunga qaramay, rivojlanayotgan mamlakatlar sifatida Markaziy Osiyoning beshta davlatidagi shaharlar bo‘yicha ma'lumotlar doimo yetarli emas va Markaziy Osiyo shaharlari bo‘yicha hozirgi miqdoriy tadqiqotlar hali ham yetarli emas.

Ushbu tadqiqot keyingi savollarga javob berishga mo‘ljallangan. Sobiq Ittifoqning bir qismi sifatida Markaziy Osiyodagi shaharlar so‘nggi o‘n yilliklarda qanday rivojlangan? Mamlakatlar yoki mintaqalar o‘rtasida urbanizatsiya xususiyatlarida qanday farqlar mavjud? Ushbu ikkala savolni hal qilish uchun biz Xitoyning Shinjon shahrini namuna sifatida oldik va tadqiqot hududi sifatida Markaziy Osiyoning beshta davlatidan foydalandik va tadqiqotda 168 ta shahar aholisining o‘zgarishini aniqlash uchun 2000-yildan 2020-yilgacha masofadan zondlash ma'lumotlari va demografik ma'lumotlardan foydalandik. Ushbu keng qamrovli va tizimli tadqiqot ma'lumotlar cheklangan mintaqada ilmiy ma'lumotlarni taqdim etadi va bizning tadqiqot hududimizdagi shaharlarning barqaror rivojlanishini qo‘llab-quvvatlaydi.

Qurilish maydonini kengaytirish Globeland30 ma'lumotlar to‘plamidan foydalangan holda, 2000, 2010 va 2020-yillarda o‘rganilayotgan hududdagi shaharlar joylashgan hududlarning taqsimoti chiqarildi. 30 metrlik piksellar sonini shahar chegaralarini tasvirlash uchun juda yaxshi bo‘lganligi sababli, shaharlar joylashgan hudud ma'lumotlari 300 metrlik piksellar soniga o‘zgartirildi. Nihoyat, qurilgan shahar hududlarining 50% dan ko‘prog‘iga ega bo‘lgan piksellar shahar piksellari sifatida aniqlandi. 2020-yilda 300 metrli piksellar soniga ko‘ra, bir-biriga ulashgan shahar hududi piksellari bitta yamoqqa birlashtirildi. Nihoyat, biz tadqiqot hududimizda 10 km^2 dan kattaroq 272 ta shahar yamoqlarini aniqladik.

2000 yildan 2020 yilgacha 168 ta shahardan beshtasida shahar hududi(SHH) 50 km^2 dan ortiq kengaygan (2a-rasmdagi binafsha nuqtalar): Urumchi (134 km^2), Nur-Sulton (82 km^2), Olmaota ($55,4 \text{ km}^2$), Atirau ($54,5 \text{ km}^2$) va Yining ($52,5 \text{ km}^2$). 168 ta shahar bo‘yicha statistik natijalarga ko‘ra, Qozog‘iston (2.403 km^2) va O‘zbekiston (2.187 km^2) 2020-yilda eng katta hududga ega (2b-rasm).

2-rasm. Shinjon va Markaziy Osiyoning beshta davlatida shahar kengayishi bilan shaharlarning hududiy jihatdan taqsimlanishi. (2000-2020-yillar)

Xitoyning Shinjon shahridagi umumiy hudud atigi 1118 km^2 ni tashkil etdi, bu yuqoridagi ikki davlatning yarmidan kam edi. Bundan tashqari, Qirg‘iziston, Turkmaniston va Tojikistondagi umumiy SHHlar mos ravishda 378 km^2 , 326 km^2 va 252 km^2 ni tashkil etdi. O‘rta Osiyoda 37 ta shaharni o‘z ichiga olgan Qozog‘istonda umumiy SHH kengayishi 609 km^2 ni tashkil qildi (2b-rasm). Keyingi o‘rinda Xitoyning Shinjon shahri, 29 ta shaharning umumiy hududi kengayishi 578 km^2 ga yetdi. O‘zbekistonda 74 ta shahar Amudaryo va Sirdaryo bo‘yida joylashgan edi. Biroq, SHH umumiy kengayish maydoni O‘zbekistonda atigi 372 km^2 edi. Bundan tashqari, Turkmaniston, Qirg‘iziston va Tojikistondagi umumiy SHH kengayishi mos ravishda atigi 70 km^2 , 57 km^2 va 36 km^2 ni tashkil etdi, 2020 yilda Qozog‘istonning 37 shahrida o‘rtacha shahar SHH eng katta (65 km^2) bo‘ldi Qirg‘iziston (47 km^2), Shinjon, Xitoy (39 km^2), Turkmaniston (33 km^2), O‘zbekiston (30 km^2) va Tojikiston (25 km^2) (1c-rasm). Shu bilan birga, Xitoyning Shinjon provensiyasidagi hududning kengayish tezligi mintaqada eng tez bo‘lib, har bir shaharga qariyb 20 km^2 ni tashkil etgani, ikkinchi o‘rinda Qozog‘iston, har bir shaharga o‘rtacha BUA kengayish tezligi $16,5 \text{ km}^2$ ekanligi aniqlandi.

Shuni ta’kidlash kerakki, Markaziy Osiyoning qolgan to‘rtta davlatining o‘rtacha SHH kengayishi har bir shahar uchun 10 km^2 dan oshmagan (2c-rasm). Xususan, O‘zbekiston mintaqadagi eng ko‘p shaharlarga ega (74 ta shahar), ammo bu shaharlardan faqat 6 tasida SHH kengayishi $> 10 \text{ km}^2$ bo‘lgan.

XULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak markaziy osiyo mamlakatlaridagi shaharlar aholi soni jihatidan keying yillikda yuqori natijalarga erishishi kutilmoqda. Ular yaratayotgan maxsulotlar qiymati esa Yevropa va Janobi-Sharqiy osiyo mamlakatlari bilan taqqoslaganda bir muncha ortda qolmoqda. Shu mumamolarni amalaiy yechimi sifatida XXR boshchiligida “Bir kamar, bir yo‘l” loyihasi amalga

oshirilmoqda. Bu loyiha to'liq amalga oshganidan so'ng O'zbekiston uchun ham transit yo'llarining mavjudlari rivojlanishi bilan bir qatorda yangi koridorlar ham ochilishi ko'zda tutilgan. Mazkur loyiha amalga oshirilganidan so'ng maxsulot sifati va narx nuqtai nazaridan milliy ishlab chiqaruvchilarimiz ham yuqori darajadagi raqobatga tayyor turishi kerak bo'ladi. Agar mazkur loyiha o'z vaqtida ishga tushgan holda, ko'zlangan barcha rejalar amalga oshadigan bo'lsa, "Bir kamar, bir yo'l" da joylashgan malakatlar uchun transit salohiyatini oshirish uchun muhim strategik imkoniyatlar yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Baskaran, A., UNESCO science report: Towards 2030. Institutions and Economies, 2017: p. 125-127.
2. Song, C., et al., Undertaking research on belt and road initiative from the geo-relation perspective. Geographical Research, 2018. 1: p. 3-19.
3. Williams, J., C. Robinson, and S. Bouzarovski, China's Belt and Road Initiative and the emerging geographies of global urbanisation. The Geographical Journal, 2020. 186(1): p. 128-140.
4. Liu, W., Scientific understanding of the Belt and Road Initiative of China and related research themes. Progress in Geography, 2015. 34(5): p. 538-544.
5. Chen, M., et al., The impact of the Belt and Road Initiative on the pattern of the development of urbanization in China. Mountain Research, 2016. 34(5): p. 637-44.
6. Liu, H., W. Yeerken, and C. Wang, Impacts of the Belt and Road Initiative on the spatial pattern of territory development in China. Progress in Geography, 2015. 34(5): p. 545-553.
7. Jiang, W., et al., Application potentiality and prospects of nighttime light remote sensing in "the Belt and Road" initiative. J. Univ. Chin. Acad. Sci, 2017. 3: p. 296-303.
8. Jia, L., et al., Monitoring water resources and water use from earth observation in the belt and road countries. Bulletin of Chinese Academy of Sciences, 2017. 32(Z1): p. 62-73.
9. Yin, W., Integrating Sustainable Development Goals into the Belt and Road Initiative: Would It Be a New Model for Green and Sustainable Investment? Sustainability, 2019. 11(24): p. 6991.
10. Chan Zhou, Liqun Sun and Bing He, Urbanization Characteristics of Central Asian Since the New Century, Posted Date: 10 October 2023.